

publication. Such an edition of Čebulj-Sajko's analysis with these life stories would no doubt hold great meaning for second and future generations of Slovene immigrants in Australia who otherwise would not have the requisite Slovene reading skills to enjoy the benefits of Čebulj-Sajko's work.

Veronika Ferfolja

DARKO FRIŠ (zbral, napisal uvod in opombe), *Korespondenca slovenskih katoličanov v ZDA med leti 1882–1924*, *Viri*, št. 14, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1999, 326 str.

Po objavi dveh zvezkov *Korespondence Kazimirja Zakrajška OFM* (1. zvezek za čas 1907–1928, Ljubljana 1993; 2. zvezek za čas 1928–1958, Ljubljana 1995), ene osrednjih osebnosti katoliško usmerjenih izseljencev v Združenih državah, v isti zbirki (zvezek 6. in 8.), s tokratnim zvezkom, ki je od vseh najzajetnejši, D. Friš predstavlja javnosti – in zlasti uporabnikom virov za zgodovino izseljenskega pojava na Slovenskem – dodatno in pričevalno gradivo: korespondenco, ki je nastala v poslovanju nekaterih članov katoliške skupnosti v Združenih državah. Ljudje in njihove zadeve, ki so jih obravnavali v dopisih, so s tem stopili v javnost. Po njih spoznavamo njihova vprašanja in utripe cerkvenih skupnosti, katerih člani so bili. Ker pa so s svojim delovanjem vplivali v širšem okolju, nam objava pomaga razumeti tudi to.

Gre seveda za gradivo, ki so ga ustvarjali ljudje, ki so bili tesneje povezani s cerkvenimi ustanovami, kjer se to gradivo sedaj nahaja (škofijski arhivi v Sloveniji in Združenih državah, frančiškanski arhivi prav tam, arhiv benediktinske nadopatiije sv. Vincencija Beatty v Pennsylvaniji), ter pisma, ki jih je zbral Raziskovalni center za migracijske študije v St. Paulu v Minnesoti. Na različne naslove so se obračali z uradnimi vprašanji, tuintam osebnimi dilemami, iskali bolj ali manj uradne odgovore in, gledano z današnjimi očmi, »imeli srečo«, da se je njihova korespondenca ohranila. Če so bili nosilci cerkvenih služb, so bili njihovi dopisi podvrženi pravilom ravnanja v takih primerih in temu ustrezno prilagojeni. Od obilice tako nastalega arhivskega gradiva se je ohranil le določen odstotek in od tega je v zvezku objavljen le del; to pove v uvodu tudi urednik sam. Množico dopisov, ki jih je avtor uspel zbrati, je moral zmanjšati in nekatere vsebinske sklope povsem opustiti. Pred pozabo in uničenjem je kljub temu otel velik del gradiva, ki bi bilo sicer obsojeno na izginotje, saj pred našimi očmi odhaja generacija slovenskih izseljencev, ki je dokumente iz časa pred 1924 še ohranjala.

Za boljše razumevanje objavljenih besedil je v uvodnem delu predstavljena zgodovina in struktura slovenskih etničnih župnij v Ameriki, ki so kot izraz iskanja cerkvene avtonomije pod etničnim vidikom in nato kot temeljna oblika cerkvene organiziranosti slovenskih izseljencev v veliki večini nastale prav v obdobju do 1924. Zarisa-no je mesto slovenske duhovščine v ameriški Cerkvi na splošno in posebej v slovenskih skupnostih, vprašanje njihove priprave na posebne oblike pastoralnega dela in

možnosti uvajanja novih kandidatov, pri čemer ni bilo mogoče prezreti posebnih okoliščin, zaradi katerih so nekateri pustili svoje delo na Slovenskem in odšli med izseljence. Izviren prispevek so delu med Slovenci dale mariborske šolske sestre, ki so v Združenih državah razvile pravo mrežo vzgojno-izobraževalnih ustanov in bi svoj prispevek lahko še povečale, če tudi zanje ne bi nastopilo leto 1924.

Urednik je pri objavi upošteval kronološko merilo, sicer pa je 436 pisem in uradnih dopisov razporedil v nekatere vsebinske skupine. V prvi je korespondenca slovenskih semeniščnikov in duhovnikov iz Združenih držav s cerkvenimi predstojniki v Ljubljani in Mariboru; šlo je predvsem za raznovrstna dovoljenja in spričevala, ki so bila potrebna, da so lahko prevzemali službe v cerkvenih skupnostih v Ameriki. Sledi zajetna korespondenca štirih slovenskih župnij v državi Ohio: sv. Vida v Clevelandu, sv. Lovrenca v Newburgu, sv. Marije v Collinwoodu in župnije Presvetega Srca Jezusovega v Barbertonu. Iz države Illinois je objavljena korespondenca župnije sv. Štefana v Chicagu ter iz države Colorado župnij Marije Rožensenske v Denverju in sv. Jožefa v Leadvilleu. O slovenski skupnosti v New Yorku govorijo dopisi tamkajšnje župnije sv. Cirila. Ker so bile župnije osnovna oblika cerkvene organiziranosti in se je njihovo delovanje v marsičem razlikovalo od župnij v stari domovini, sega vsebina teh dopisov na številna in zelo različna področja. Pomemben delež pri tem so imela gospodarska vprašanja in zbiranje sredstev za poslovanje župnij in z njimi povezanih ustanov.

Od ustanov, ki so presegale župnijske meje in so imeli njihovi dopisi širši pomen in s tem večjo dokumentarno moč, so predstavljene tri: frančiškanski komisariat sv. Križa s sedežem v New Yorku in nato v Lemontu pri Chicagu, skupnost šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja s sedežem v Lemontu ter del korespondence Kranjsko slovenske katoliške jednote iz Joliet. Ker so vse s svojimi dejavnostmi presegale ozko cerkveno področje, so njihovi dokumenti pomembni tudi za poznavanje drugih vidikov slovenske prisotnosti v Združenih državah. V zadnjem delu je objavljena osebna korespondenca benediktinca Venceslava Sholarja, doma iz vasice Rudno v Selški dolini, ki jo hrani Raziskovalni center za migracijske študije v St. Paulu v Minnesoti. Sodi med redko ohranjeno zasebno korespondenco kakšnega slovenskega duhovnika v Združenih državah, ki so jo zbrali v raziskovalni ustanovi. Zaradi zelo osebnega značaja pa objavljenim dokumentom dodaja še dodatno vrednost in ton.

Kot bistveni sestavni del objave je treba šteti številne opombe, v katerih so razložena osebna imena, ki bi brez razlage izgubila svojo dokumentarno moč, in drugi strokovni izrazi (časniki, različne organizacije) ter osebno kazalo na koncu dela.

Čeprav je pri gradivu, kot je korespondenca, nujno upoštevati vrsto okoliščin, ki so značilne za takšno dokumentacijo (osebni značaj, čas in pogoji nastajanja, nepoznavanje vseh povodov in razlogov za dopis, včasih nepoznavanje druge plati zgodbe), nudi objava pomembne informacije in bo dobrodošla pomoč vsem, ki jih zanima obdobje najbolj množičnega naseljevanja Slovencev v Združene države. Gradivo, ki ga je D. Friš zbral kot raziskovalec in za potrebe lastnega raziskovalnega dela, marsikdaj tudi na lastne stroške, je s tem dal na razpolago vsem, ki jih zanima ta segment slo-

venske zgodovine. Če nam je bila že doslej severna Amerika in Slovenci v njej že zelo dobro poznana, nam bo odslej zaradi njegovega prispevka še bolj. Hkrati je dal tistim, ki skrbijo za »spomin« naroda doma in po svetu in imajo za to potrjeno družbeno vlogo, zgled, kako je to nalogo mogoče uresničevati.

Bogdan Kolar

BREDA ČEBULJ SAJKO, ur., *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*, 39 (1999), št. 3, 4, 121 str.

Nas življenje izseljencev sploh še zanima? Nostalgichen in mogoče celo nekoliko boleč klic, na široko razgrnjeno pismo ter zaskrbljen pogled ženske v nejasno prihodnost z naslovnice zadnje številke *Glasnika Slovenskega etnološkega društva* drugega tisočletja hote ali nehote povzemajo besede urednice te tematske številke. Breda Čebulj Sajko se v uvodniku nostalgичno spominja časov, »ko je bil položaj tovrstnega raziskovanja v etnologiji, v primerjavi z današnjim, na zavidljivi ravni«,¹ ne čisto brez dlake na jeziku okara današnje stanje in zaskrbljeno, toda ne brez poti in cilja, zre v prihodnost (etnološkega) raziskovanja izseljenstva. Na deseti in enajsti strani nam odpre še svoje pismo – fotokopijo izvirne prijave izbirnega predmeta *etnologija in izseljenstvo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo*, ki... preprosto preseneča. Lahko jo označimo za »nostalgичarko«, a ne moremo ji očitati, da se s tem vinom sumljive kvalitete omamlja. Ravno nasprotno, zdi se, da ji prav to arhivsko vino pomaga zbrati slino, da ji uspe »pljunuti v roke«. Kot je tudi tokrat, ko je pri vsebinski pripravi te številke *Glasnika* opravila »levji delež« dela.

Vrnimo se v prašne čase, kjer se skriva uredničina nostalgija, in iz leta 1982 potegnimo prav tako etnološkemu raziskovanju slovenskega izseljenstva posvečeno samostojno tematsko številko *Glasnika*.² Razlika je očitna, bi rekli v reklami, toda tokrat bomo za trenutek reklamirali oblačila iz omare. Zadnji glasnik tisočletja je v primerjavi s svojim sedemnajst let starejšim vrstnikom glede na znanstvene in druge prispevke etnologov mnogo skromnejši. Le trije prispevki etnologov v *Glasniku* iz leta 1999 so nastali kot sad obsežnejših raziskav bolj svežega datuma; v zaprašenem *Glasniku* iz začetka osemdesetih najdemo osem takih prispevkov. Tudi iz izbrane bibliografije virov in literature na temo etnološkega preučevanja slovenskega izseljenstva v letih 1926–1993, ki jo je urednica objavila na straneh *Glasnika* iz 1999, je brez naočnikov razvidno, da je večina teh besedil nastala v prvi polovici osemdesetih let. Ali kakor tudi sama ugotavlja v svoji knjigi:³ »Preučevanje slovenskega izseljenstva je v slovenski etnologiji zavzelo vidnejše mesto le v prvi polovici osemde-

¹ Breda Čebulj Sajko, *Etnološko raziskovanje slovenskega izseljenstva* – tema, ki lahko združuje, *Glasnik SED*, 39 (1999), št. 3, 4, str. 4.

² *Glasnik SED*, 22 (1982), št. 3, str. 61–100.

³ Breda Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo*, Ljubljana: Slovensko etnološko društvo (Knjižnica GSED), 1999, str. 5.